

Висновок експерта як самостійний судовий доказ в адміністративному судочинстві

Ірина Петрова

доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії теоретичних досліджень, міжнародної, редакційно-видавничої та науково-методичної діяльності, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1652-6715>, e-mail: ekobezpeka.ira@gmail.com

Ганна Спіцина

доктор юридичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/000-0001-9131-0642>, e-mail: spitsyna_hanna@ukr.net

Розглянуто питання щодо місця висновку експерта в адміністративному судочинстві, який постає за законом засобом доказування, а після оцінювання судом переходить у категорію самостійного судового доказу.

Ключові слова: експерт; висновок експерта; засіб доказування; спеціальні знання; доказ; адміністративне судочинство.

Expert Opinion as Independent Judicial Evidence in Administrative Proceedings

Iryna Petrova, Hanna Spitsyna

The authors consider the role of an expert's opinion in administrative proceedings. Under the law, this document serves as a means of proof and attains the status of independent judicial evidence after evaluation by a court.

Keywords: expert; expert opinion; means of proof; specific expertise; evidence; administrative proceedings.

Головним призначенням експертизи в адміністративному судочинстві є якісне оцінювання експертом з урахуванням вимог законодавства обставин справи, розуміння й оцінювання яких виходить за межі обов'язкових знань судді адміністративного суду. Висновок експерта — це письмовий документ про об'єктивне й аргументоване, що базується на законі, вивчення, перевірка, аналітичне дослідження, кількісне або якісне оцінювання обізнаною особою певного питання, явища, предмета, документа, які потребують спеціальних знань у відповідній сфері суспільної діяльності, що мають значення для адміністративної справи.

Глава 5 «Докази та доказування» розд. 1 «Загальні положення» Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України) містить § 6 «Висновок експерта» [1]. Результати аналізування поняття та змісту висновку експерта в адміністративному судочинстві дають змогу стверджувати, що висновок експерта є самостійним видом судового доказу. Іншими доказами в адміністративному судочинстві є фактичні дані, які одержу-

ють на підставі джерел, зокрема висновків експертів.

Засобом доказування в адміністративному судочинстві законодавчо визначено також висновки експертів, однак, в адміністративному судочинстві їх застосовують не так часто, як у кримінальному процесі, оскільки значна частина адміністративних справ пов'язана з оскарженням правових актів чи вирішенням правових спорів.

Зауважимо, що законодавець не ототожнює докази із поясненнями сторін, показаннями свідків, висновками, а зазначає, що це фактичні дані, на підставі яких суд установлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги й заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Відповідно, указівка в названій статті КАС України на те, що ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб і їхніх представників, показань свідків, письмових і речових доказів, висновків експертів, дає змогу схарактеризувати цей перелік як

перелік засобів доказування, що надалі формують докази [1]. Іншими словами, засобом доказування, який надалі стає доказом в адміністративному процесі є, зокрема, висновок експерта.

Висновок експерта є доволі специфічним засобом доказування, оскільки суду під час його оцінювання слід мати на увазі, що, на відміну від інших засобів доказування, він з'являється лише тоді, коли спірні відносини вже виникли, і вирішити їх у добровільному порядку не можна. Наведене обумовлює те, що саме висновок експерта може стати тим об'єктивним критерієм, який допоможе з'ясувати істину у справі. КАС України обумовлює вимоги щодо обов'язкового зазначення у висновку експерта низки даних, зокрема, щодо поставлених експертові питань, наданих на дослідження матеріалів, докладного опису процесу проведеного дослідження тощо [1].

У ч. 5 ст. 103 КАС України зазначено, що *«в ухвалі про призначення експертизи суд попереджає експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків»* (див. також ст. 384 «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу» і ст. 385 «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта, спеціаліста чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків» Кримінального кодексу України; далі — *КК України*) [1; 2]. Таке попередження є доречним, оскільки свідчить про обізнаність експерта про наслідки, які за собою тягне невиконання положень законодавства.

Докладно зміст і структуру висновку експерта регламентовано різними відомчими нормативними актами з питань судової експертизи. У п. 4.12 розд. IV Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (далі — *Інструкція*) зазначено: *«Висновок експерта складається з обов'язковим зазначенням його реквізитів (найменування документа, дати та номерів складання висновку, категорії експертизи (додаткова, повторна, комісійна, комплексна), виду експертизи (за галуззю знань) та трьох частин: вступної*

(Вступ), дослідницької (Дослідження) та заключної (Висновки)» [3]. Пункт 4.13 розд. IV цієї Інструкції встановлює, що *«у дослідницькій частині висновку експерта описуються процес дослідження та його результати, а також дається обґрунтування висновків з поставлених питань»* [3].

Якщо щодо структури висновку експерта в теоретиків та практиків у галузі судової експертизи немає істотних розбіжностей, то щодо його змісту науковці мають різні позиції. Одні науковці переконані, що в дослідницькій частині висновку слід викладати лише результати дослідження (відповіді на поставлені питання), а не опис проведених експертом досліджень і застосованих методик. Інші наголошують, що оцінити висновок експерта з професійного (наукового) боку суд не може через відсутність спеціальних знань у галузі судових експертиз, тому дослідницька частина не має істотного значення для оцінювання достовірності й обґрунтованості висновків.

Такі підходи є не зовсім виправданими, оскільки дослідницька частина має неабияке значення для оцінювання висновку експерта. Повне відображення у висновку основних положень експертних методик та опис самого процесу спеціального дослідження значно полегшує оцінювання висновку експерта судом. Без зазначення умов використання спеціальних знань, його етапів, довідково-нормативної документації, що їх застосовував експерт, не можна перевірити достовірність фактичних обставин, установлених у процесі дослідження, які сформулювали підставу для висновків.

Наголосимо, що висновок експерта не може бути використаний для цілей доказування, допоки суд не переконається в його обґрунтованості. Зробити це він зможе лише тоді, коли буде наданий розгорнутий висновок експерта. Окрім того, якщо скасувати дослідницьку частину, то під час проведення повторної експертизи неможливо дійти висновку про причини розбіжності її висновків з висновками первинної експертизи. Саме тому ми переконані, що в дослідницькій частині висновку обов'язково слід описувати: процес дослідження (його етапи); об'єкти,

методи, засоби й одержані результати проведеної експертизи (їх мету, зміст, умови, значення), виявлені ознаки та властивості об'єкта; способи та прийоми порівняльного дослідження, результати оцінювання збігів і розбіжностей виявлених ознак.

Відповідно до п. 4.14 розд. IV Інструкції:

«У заключній частині викладаються висновки за результатами дослідження у вигляді відповідей на поставлені питання в послідовності, що визначена у вступній частині».

На кожне з поставлених питань має бути дано відповідь по суті або вказано, з яких причин неможливо його вирішити.

Якщо заключний висновок не може бути сформульований у стислій формі, допускається посилання на результати досліджень, викладені у дослідницькій частині» [3].

Уважаємо, що оскільки належне оформлення висновку експерта має суттєве значення для його правильного оцінювання судом, то структуру висновку необхідно закріпити в КАС України.

Висновок експерта є важливим засобом доказування в адміністративному судочинстві, саме тому особи, які беруть участь у справі, наділені правом знайомитися з ним, просити суд про призначення повторної, додаткової, комісійної або комплексної експертизи.

Щодо вимог до форми висновку експерта, то законодавчо визначено, що він має бути в письмовій формі (ч. 4 ст. 101 КАС України) [1], тож складно погодитись із допустимістю усної форми висновку експерта. Водночас не можна позбавляти суд можливості запропонувати експертові дати усне пояснення щодо його висновку (ч. 5 ст. 101 КАС України) [1].

Додатковим аргументом на користь письмової форми висновку експерта є положення Інструкції: так, п. 4.18 розд. IV Інструкції передбачає порядок надання висновку експерта за умови проведення експертизи під час судового розгляду. У такому разі ви-

сновок експерта складають за загальними правилами, обумовленими п. 4.12—4.14 розд. IV Інструкції, але з деякими винятками, а саме: якщо з питань, які вирішувалися під час судового розгляду, експерт проводив експертизу на попередніх стадіях процесу, він має право посплатись на її результати [3]. Окрім того, у вступній частині висновку не зазначають про запис щодо попередження експерта про відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку (такий запис роблять у протоколі судового засідання).

Отже, в адміністративному судочинстві висновок експерта є засобом доказування, який після оцінювання судом стає власне доказом: фактичні дані, оцінювання яких (із застосування певних методів і методик, а також на базі спеціальних знань) здійснив експерт. Абсолютно слушним є твердження про те, що у висновок експерта важливим є як його зміст, так і його форма, оскільки він є офіційним процесуальним документом в адміністративному судочинстві. Саме тому ми вважаємо, що, оскільки належне оформлення висновку експертизи має суттєве значення для його правильного оцінювання судом, то структуру висновку необхідно закріпити в КАС України.

Перелік джерел посилання

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.01.2026).
3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Міністерства України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 23.01.2026).